№ 161 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 8 **1898** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 8 № 161

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԿԱՅ 1898 ԹՒԻ

ՄՇԱԿ

ԳՐԱԿԱՆՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

«Մշակի» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը 1 րուբլի:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցն. անկիւն):

Ուրիշ քաղաքներից պէտք է դիմել այս հասցէով. ТИФЛИСЪ, редакція «Мшакъ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «Mschak».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ուշադրութեան արժանի փորձ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Շուշուց. Նամակ Վաղարշապատից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կրետէի դէպքերը. Նոր մանրամասնութիւններ Ժընևի սպանութեան մասին. Արտաքին լուրեր. —ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ռաշիդ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ՓՈՐՁ

—

Ուշադրութեան արժանի մի փորձ ցոյց է տալիս, որ գաւառներում կարելի է բարւոքել բժշկական գործը՝ ձեռք բերելով օգնական ոյժեր տեղական ազգաբնակութիւնից: Պետերբուրգի նահանգի գաւառական բժիշկներից մէկը փորձեց բուժարանում հիւանդների համար պահել խնամատարներ գիւղական դասակարգից և աջողութիւն ունեցաւ: Նա հրաւիրում էր ծխական դպրոցն աւարտած աշակերտուհիներին՝ ծանօթանալ հիւանդներին խնամելու գործի հետ և ապագայում ծառայել իբրև գթութեան քոյրեր: Գիւղական աղջիկների մէջ գտնվեցին ցանկացողներ: Նրանք սիրեցին գործը և մի քանի ամսվայ մէջ իւրացրին խնամատարութեան հիմունքները: Շնորհիւ այն հանգամանքի, որ այդ աղջիկները սովոր էին գիւղական կեանքի սովորութիւններին, և դուրս էին եկել աշխատող ընտանիքներից, նրանք դարձան շատ օգտաւէտ ոյժեր հիւանդանոցի համար: Թէ այն հիւանդների համար, որոնք գտնվում էին զեմստվօի հիմնած հիւանդանոցում և թէ նրանց համար, որոնք խնամվում էին իրանց տներում՝ գիւղական գթութեան քոյրերը հանդիսացան իբրև անփոխարինելի խնամատարներ:

Պէտք է նկատել, որ ինչքան կարևոր է հիւանդութեան ճանաչելը և դեղեր նշանակելը, նոյնքան գործնական տեսակէտից կարևոր է և հիւանդին խնամելը և նշանակած դեղերը կանոնաւոր կերպով հիւանդին տալը: Շատ անգամ գաւառական բժշկութեան ամենամեծ անաջողութեան պատճառը եղել է այն հանգամանքը, որ բժիշկը այցելելով հիւանդին, տալիս է անհրաժեշտ խրատները, նշանակում դեղերը և հեռանում: Դրանից յետոյ հիւանդը մնալով առանց յատուկ և հմուտ խնամատարի, չէ կարողանում վերականգնել առողջութիւնը նոյն իսկ շատ հասարակ հիւանդութիւնից: Էլ չենք խօսում այն բանի մասին, որ շատ անգամ բժշկի խրատները կարգին չեն իւրացվում, իսկ տան անդամները, մնալով առանց հմուտ խնամատարի, սկսում են լսել ագէտ շրջապատողների ասածները և փոխել խնամելու եղանակը:

Այն փորձը՝ որ արել է Պետերբուրգի նահանգի զեմստվօն բժիշկ Պետրովսկու ղեկավարութեամբ, պերճախօս ապացոյցներ է տալիս, թէ ինչպէս կարելի է դիւրին և էժան կերպով ձեռք բերել գաւառական բուժարանների համար գթութեան քոյրեր: Բժիշկն այդպիսով միջոց է ձեռք բերում խնամել ծանր հիւանդներին նոյն իսկ հիւանդանոցից դուրս՝ մասնաւոր տներում, գիւղական ընտանիքների շրջանում, ուղարկելով այդ հիւանդների մօտ գթութեան քոյրեր: Այդ եղանակով կարելի է դառնում ընդարձակել գաւառական բժշկութեան գործը և հասնել բաւարար հետևանքների: Բժիշկը կանոնաւոր կերպով այցելելով իր հիւանդներին և նշանակելով երբեմն մի և նոյն գիւղում գտնվող մի քանի հիւանդների համար մի մի խնամատար, մի տեսակ բժշկական ցանց է ստեղծում իր գործունէութեան համար: Ահա՛ էլի մի նոր և շատ համակրելի գործունէութեան ասպարէզ մեր գաւառական գրագէտ, փոքր ի շատէ ինտելիգէնտ օրիորդների համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

Սեպտեմբերի 1-ին

Արդէն հաղորդված է ձեզ, որ Շուշու թեմական դպրոցի հոգաբարձութիւնը մի յայտարարութեամբ դիմեց Վեհափառ Կաթողիկոսին, խնդրելով վերականգնել իր իրաւունքը: Ահա այդ յայտարարութիւնը.

«Նորին Վեհափառութեան Տեառն Տեառն Մկրտչի Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի և Աստուածարեալ Հայրապետի ամենայն Հայոց.

«Երկու տարի սրանից առաջ Շուշու հայ հասարակութիւնը մեզ ընտրեց թեմական դպրանոցի հոգաբարձութեան պաշտօնով, որը վաւերացրեց Ձեր Վեհափառութիւնը Իւր օրհնառաք կոնդակով: Անցնելով հոգաբարձական պաշտօնի գլուխ մի այնպիսի փափուկ ժամանակ, դպրոցական գործերի մի այնպիսի խառն դրութեան մէջ, երբ ինքներս երկիւղ էինք կրում, թէ մի գուցէ մեզ ևս վիճակվի նոյն անել դրութիւնը, ինչ որ մեր նախորդներին և մենք չը կարողանանք պսակել մեր հասարակութեան յոյսերը և պարզերես համար տալ Ձեր Վեհափառութեան և մեզ ընտրող հասարակութեան առաջ, մենք միշտ խոյս ենք տուել խառնակիչ դէպքերից և ընտրել ենք մեզ համար խաղաղութեան ճանապարհը, միշտ զոհել ենք մասնաւոր ինտրիգները, խեղդել ենք տեղնուտեղը դպրանոցում երևան եկող մանր մունր անախորժ դէպքեր, որպէս զի ազատ պահենք դպրանոցը վտանգից: Ապացոյց մեր ասածներին.—Եղիշէ Մաղաթեանի դպրանոցից հեռանալուց՝ հոգաբարձութիւնս կամենալով դպրանոցի կանոնադրութեան հիման վրա տեսուչ հրաւիրել, դիմեց զանազան քաղաքներ՝ դպրոցական ասպարէզում փորձված, մասնագէտ անձանց. սակայն նրանցից շատերը ծանօթ լինելով մեր դպրանոցի անցեալ տխրառիթ պատմութեան հետ՝ մերժեցին հոգաբարձութեանս հրաւէրը՝ խախտված տեսնելով կանոնադրութեան և տեսչական իրաւունքները, և միայն Գօգոս Մելիքեանն էր, որ անձնուիրաբար ընդունելով մեր առաջարկութիւնը և թողնելով իր ուսուցչապետութեան պատուաւոր ամբիոնը արտասահմանում, հազարաւոր վերստեր ճանապարհ կտրեց, անցաւ Կովկաս՝ մտնելու Շուշի և իր հայրենակիցների մատաղ սերնդի կրթութեան գործին ծառայելու. և մինչդեռ Թիֆլիսում պատրաստութիւններ էր տեսնում ուսուցչական խմբի պակասը լրացնելու, յանկարծ հոգաբարձութիւնս ստանում է Ձեր Վեհափառութեան հեռագրական պատուէրը.—չը հրաւիրելու Մելիքեանին տեսչա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՌԱՇԻԴ

(Պատկեր)

—

Մի ցուրտ գիշեր էր: Լեռնային մի դարատափի վրա ոչխարներին մաղալ տուած նստոտել էին երեք ասիանցի հովիւներ. Նրանք ոտքից գլուխ զինված էին:

Աթարի կրակը պլպլում էր նրանց առաջը՝ իր դառն ծխի բարակ սիւնը գիշերային խաւարի մէջ կորցնելով: Շատ հեռուից երևում էր այդ կրակը. պահապան շները չնթռւկել էին հօտի այս ու այն կողմում և հսկում էին: Հովիւները խօսում էին անցած գնացած բաներից, մի-մի անգամ աթարի կտորտանք շարելով պլպլացող կրակի վրա:

—Հայ գիդի համ… ասաց նրանցից մինը. մի ժամանակ մեր այս կողմերը ոչխար բերելը ղադաղա էր (արգելված). լա՛ւ պրծանք բանոնցիներից ու Ռաշիդից:

—Պրծանք, վրա բերեց ընկերը, պրծանք, ամա մեր բէգին էլ վրան դրինք:

—Ռաշիդ, բալի Ռաշիդ, էլի հայիֆն առաւ, լաւ առաւ. մարդը մի խօսքով իգիթ էր, իգիթ: Եանի մեղքս ինչ թաքցնեմ, ախպէր, ես շատ կափսոսայի, եթէ նրան սպանէին, լաւ, որ փախաւ պրծաւ:

—Տեսնես ինչ էլաւ Ռաշիդի ախրը, շարունակեց առաջինը, հէնց իգով թողով կորաւ համ…

—Կուռօնէր, ասաց յանկարծ երրորդը, որ մինչև այդ ժամանակ լուռ լսում էր աչքերը կրակին յառած.—կուռօնէր, մի բան ընկաւ միտս, էդ անիծած Ռաշիդը կորչող պտուղ չէր. արի տես, որ մեր սարերի ղաչաղը հէնց ինքը Ռաշիդը լինի. ինչ դև, ինչ բան, դես ծրն է, տօ: Նրա վաթանը մենք քարուքանդ արինք, նա էնպէս հեշտութեամբ մեզնից ձեռք չի քաշի, չի՜…

—Է՜հ, ինչ ես ասում, ջամէր (ա՛յ մարդ), ինչ Ռաշիդ, ինչ բան. մեր Հասանը էն օրը տեսել է, թէ ինչպէս սարից իջել է դևը և ընկել իր քամակից, անջախ փախել է պրծել. մինչև հիմա էլ հիւանդ է. մէկ նրան հարցրու, տես ինչ է պատմում, ասում է, հաւատա՛ բոյը երկինք էր հասնում, ձեռներ ունի գերանի պէս, տաս մարդու չափ մի անգամ է քայլ ձգում, աչքերից, ասում է կրակ էր թափվում, էնպէս էլ ձէն էր հանում, էնպէս ձէն, որ Աստուած ազատի, մարդ զարզանդում էր: Չէ, ջանըմ, դև է, դև՛:

Վերջինս իր խօսքը հազիւ էր վերջացրել, երբ շները կատաղի հաչոցով թռան և անյայտացան խաւարի մէջ: Երեք հովիւներն էլ մէկէն վեր թռան տեղներից, հրացանները առան և դէպի այն կողմը դիմեցին:

—Ո՞վ է, պոռաց հովիւներից մէկը:

—Աչիր եմ, լսվի եղաւ խաւարի միջից, քշեցէք շներին:

Հովիւները միասին երկիւղով առաջացան, շներին հալածեցին:

Յայտնվեց, որ եկողը մի հոգի է, ոտքից գլուխ զինված:

—Էվարէ-բա-խէր (բարի իրիկուն), ասաց եկողը:

—Խէր հատի (բարի եկար), պատասխանեցին հովիւները, և միասին դէպի կրակը դիմելով տեղ ցոյց տուին հիւրին կրակի առաջ, իրանք էլ հանգստացած՝ կրկին շարվեցին իրանց տեղերում: Այդ ժամանակ նրանք իրանց սովորականին համեմատ կրկին ողջունեցին նորեկին՝ աջ ձեռքները շրթունքների և ապա ճակատի վրա դնելով, կամենալով ասել, թէ մեր գլխի վրա ես եկել, ցանկալի հիւր ես: Ապա սկսվեց սովորական հարց ու փորձը հիւրի ով լինելու և ճանապարհորդութեան նպատակի մասին. երևաց, որ եկողը չիկակների Աւդի աղայի մարդկանցից է և գնում նադօ աղայի որդու՝ Հակկի բէգի օգնութիւնը խնդրելու թշնամի ցեղի դէմ: Ճանապարհին գիշերը վրա է հասել, ցուրտը նրան նեղել է, կրակ տեսնելով նա շեղվել է ճանապարհից, եկել է մի փոքր տաքանայ, հանգստանայ և անցնի:

—Խէր հատի (բարի եկար), դարձեալ կրկնեցին հովիւները նրա կարճ պատմութիւնը լսելուց յետոյ և բոլորովին հանգստացան. շները մռմռալով գնացին իրանց նախկին տեղերում չնթռւելու, հովիւներից մէկը կրակի վրա աթարթ շարելով սկսեց փչել, որը բոցբոցվեց և առատ ծուխ արձակեց դէպի խաւար երկնակամարը և ապա կապտագոյն բոցերով սկսեց վառվելու պլպլալով՝ մի հաճելի ջերմութիւն տարածելով իր շուրջը: Մի ուրիշ հովիւ քանդեց իր պարկը և մի կտոր պանիր և գարու հաց հանելով տուեց հիւրին ասելով՝

—Ա՛ռ, անուշ արա, բրա՛, սոված կը լինես:

Հիւրն առաւ պանիրն ու հացը և սկսեց ախորժակով ուտել, պարզ էր, որ նա վաղուց բան չէր կերել:

Ընդհատված խօսակցութիւնը կրկին շարունակվեց:

—Գիտես, բրա՛, ասաց մի հովիւ նորեկին դառնալով, այս կողմերում ղաչաղ է լոյս ընկել, մենք այսպիսի անօրինակ բան տեսած չէինք, ցաւն այն է, որ ոչ ոք էլ տեսած չէ այդ անիծած ղաչաղին. մէկն ասում է՝ թէ դև է, միւսներն ասում են թէ ջանփիդան է, արի ու բան հասկացի. իսկ այդ անիծած ղաչաղը թէ դևը շարունակում է մերոնց կոտորել ու կոտորել, քանիսին սպանեց համ… շատերի դիակներն էլ չենք գտել, ասում են թէ փախցնում ուտում է: Ռաշիդից ու Բանոնից պրծանք, հիմա էլ այս ղաչաղների—դևերի կրակն ենք ընկնել. լաւ որ դու սաղսալամաթ եկար:

—Տօ ջամէր (ա՛յ մարդ), ասաց նորեկը, ղաչաղը մեզ ինչ պիտի անէ, նա էլ մեզ նման մարդ չի, մեզ նման ձեռք ու ոտք չունի. ես զարմանում եմ, որ ասում էք՝ մեզ կոտորում են. տօ դուք աչիր չէ՞ք, որ այդպիսի բաներ էք խօսում, ամօթ է՝ դևս ծրն է, ես դևերից հէչ չեմ վախենում:

—Այդ այդպէս է, ասաց դևերի մասին կասկած յայտնող հովիւը. բայց արի տես, որ այդ ղաչաղը, կամ դևը հէնց ինքը Ռաշիդը լինի, այն ժամանակ վայն եկել է մեզ տարել. նա հայիֆ կառնի, հայիֆ. ես ասում եմ, սրանք չեն հաւատում:

—Կուռօնէր, գիտէք ինչ կայ, ասաց մի հովիւ խորհրդաւոր եղանակով. ասում են, որ Ռաշիդին մեր ձեռքից ազատողը Զարէն է եղել, նրանց խուլամը (ծառան) տեսել է, թէ ինչպէս նա լալիս էր, երբ Ռաշիդին կապած բերին. ախր Զարէն ինչու պէտք է լար, եթէ նա մի ծածուկ բան չունէր: Մէկ էլ՝ նրա բխօմներն ո՞վ բացեց, խօմ ջարդել չէր կարող:

—Տօ, ինչ ես խօսում, անխելք, այդպէս էլ բան կը լինի, ասաց հիւրը. Զարէն ինչու պէտք է նրան օգնէր փախչելու, նա չը գիտէ՞ր, որ Ռաշիդը «դեավուր-փլա է»… Մէկ էլ՝ ո՞վ ասաց, թէ նրա ոտները բացել են, նրա բխօմներն էլ հէչ չերևացին, ո՞վ գիտէ, ինչ սատանայական միջոցով է փախել, Զարէն ինչու պէտք է նրան ազատէր:

—Ո՞վ գիտէ, ախպէր, շարունակեց առաջինը, կնիկ ազգին, դրանց հաւատալ չի լինի, շատ բաներ էլ են ասում… ա՛յ հիմա էլ Ամին ա-

կան պաշտօնի։ Հոգաբարձութիւնս կատարեց Ձեր պատուէրը և չը նայելով, որ Մելիքեանի հրաւէրը պաշտօնական բնաւորութիւն էր կրում, չը նայելով որ նա արտասահմանում իր պաշտօնից և ռոճիկից զրկվելով և Կովկաս գալով ահագին նիւթական և բարոյական վնաս էր կրում իր անձի վրա, չը նայելով, որ նա իրաւունք ունէր իր վնասը, մինչև անգամ իր ամբողջ պայմանաժամի ռոճիկը պահանջել մեզանից, սակայն նա նոյն անձնուիրութեամբ զիջանելով հոգաբարձութեանս թախանձանքին՝ անձնազոհութեամբ տարաւ իր թէ նիւթական և թէ բարոյական վնասը։ Մելիքեանի դէպքը մի ծանր հարված իջեցրեց դպրանոցի գլխին և այնուհետև հրաւիրվածներից գրեթէ ոչ ոք յանձն չառաւ Շուշի տեսուչ լինել և ամենքը ցաւակցութեամբ իրանց մերժման հիմք էին բռնում կանոնադրութեան այն կէտերի բացակայութիւնը, որոնք իրանց մէջ պարփակում էին տեսչական իրաւունքները։ Ուսումնական տարին մօտ էր, տեսչութիւն ցանկացող չը կար, դպրանոցը պիտի մնար առանց տեսչի։ Հոգաբարձութիւնս փորձեց արժ. Մեսրոպ վարդապետ Տէր-Մովսէսեանին տեսուչ հրաւիրել և ստացաւ այդ մասին Ձեր Վեհափառութեան բարեհաճութիւնը։ Մեսրոպ վարդապետը ժամանեց Շուշի, ստանձնեց տեսչական պաշտօնը, սակայն շատ նեղ և սահմանափակ իրաւունքներով։ Հոգաբարձութիւնս հնազանդվեց Ձեր վեհ կամքի առաջ, յուսալով որ հետևեալ տարում հոգաբարձութեանս ձայնն արձագանք կը գտնի Ձեր Վեհափառութեան առաջ և թոյլ կը տրվի կանոնադրութիւնը հանել փոշուտակից և ամեն մարդու ճանաչել իր իրաւանց սահմանները։ Եւ մինչդեռ հոգաբարձութիւնս մտադրութիւն ունէր երկար ժամանակով պայմանաւորվել ուսումնական վարդապետի հետ, տեսնելով նրա՝ տարվայ ընթացքում ցոյց տուած եռանդն ու աշխոյժը դէպի մատաղ սերունդի կրթութեան գործը, և ուսումնարանը վերածել իր իսկական դրութեան, սակայն դեռ ուսումնական տարին չը բոլորած՝ նա շտապ կերպով յետ կանչվեց Էջմիածին և նրա յետ կանչվելը մինչև այսօր էլ մնաց անգիտելի գաղտնիք հոգաբարձութեանս համար. հոգաբարձութիւնս՝ որ ներկայանում է իբրև դպրանոցի պատասխանատու մարմին, որ պարտաւոր է իմանալ ամեն մի կարգադրութեան կամ փոփոխութեան մասին, դիմեց անմիջապէս Ձեր Վեհափառութեան, խնդրեց կամ յետ ուղարկել վարդապետին, կամ յետ կոչվելու յարգելի պատճառները յայտնել, բայց չը ստացաւ և ոչ մի պատասխան։ Վերսկսվեց նոյն տարտամ դրութիւնը. հոգաբարձութիւնս սկսեց սրա, նրա դռները բաղխել և տեսչացու որոնել։ Նոյն մարդիկ և ուրիշ շատեր նոյն պատասխանը տուին մեզ.—«Քանի որ գոյութիւն չունի կանոնադրութիւնը, քանի որ կարգ ու կանոն չը կայ դպրոցի մէջ, դժուար թէ գտնվի մէկը, որ Շուշու դպրոցում յանձն առնէ տեսչական պաշտօն»։ Այդ պատասխաններն այնքան որոշ և դրական էին, որ հոգաբարձութիւնս զուր ջանքեր էր թափում համոզելու սրան, նրան՝ տեսչական պաշտօնի գլուխ անցնելու։ Այս դժուար կացութիւնը հոգաբարձութիւնս իր ժամանակին յայտնեց Ձեր Վեհափառութեան և խնդրեց, որ բարեհաճ գտնվենք վերացնելու այն արգելքները, որոնք իբրև պատուար կորած են մեր առաջը։ Ձեր Վեհափառութիւնը հրամայեց տեսչութեան թեկնածուներ առաջարկել, բայց որովհետև ուսումնական տարին արդէն սկսված էր, ուստի Դուք բարեհաճեցիք արժ. Տիրայր վարդապետ Տէր-Յովհաննէսեանին տեսչի ժամանակաւոր պաշտօնակատար նշանակել։ Հայր տեսուչը, իբրև անփորձ դպրոցական վարչական գործերի, իբրև տէր ոչ բարձր ուսման, իր կառավարութեամբ ոչ մի զարկ չը տուեց դպրոցի առաջընթացութեան։ Ընդհակառակն, նրա օրով խանգարվեց դիսցիպլինան, խանգարվեց դասատուութեան ծրագիրը. ամբողջ տարին ուսուցիչներն անձնական թշնամութիւններ սերմանելով էին զբաղված միմեանց դէմ. թողած իրանց պարտաւորութիւնները, միմեանց դէմ լրագրական անմիտ յօդուածների յարձակումներով էին զբաղված, նսեմացնելով ժողովրդի առաջ դպրոցի պատիւը և սերմանելով աշակերտների մէջ կուսակցական ոգի։ Տեսուչը, կորցրած իր գլուխը՝ չը գիտէր, թէ ինչ է կատարվում դպրոցում, ինչ առարկաներ, ինչ դասագրքով, ինչ դասացուցակով էին աւանդում ուսուցիչները, և ամեն մի ուսուցիչ, ըստ իր կամայականութեան, իր իմացածն ու ցանկացածն էր կատարում։ Ժողովուրդը յետ քաշվեց դպրոցից, ամբողջ տարվայ ընթացքում ոչ մի այցելու չը տուեց, նա սառեց դէպի ուսումնարանը, սառեց մինչև անգամ դէպի որոշ աւանդական տուրքերը—սրբադրամը, գանձանակադրամը և այլն, որին մանաւանդ շատ նպաստեց թեմի առաջնորդ չունենալը, և դրանից առաջացած գործակալների անփոյթութիւնը։ Այո, նա սառեց դէպի դպրոցը և ամեն անգամ խօսք եղած ժամանակ մեր երեսին է զարնում հետևեալ իրաւացի խօսքերը՝ «դուք թոյլ էք տալիս կորչելու ժողովրդի իրաւունքները. ու՞ր են նրանք, դուք մեր ընտրվածները, մեր ներկայացուցիչներն էք, ինչո՞ւ չէք գործադրում այդ իրաւունքները»։ Իսկ մենք դարձեալ խօսք տուինք ազմկալից դէպքերից, որպէս զի կարողանանք միջին խաղաղ ճանապարհով մեր նպատակին ծառայել և մեր ձեռքը յանձնված աւանդը անխախտ և անվտանգ մեր յաջորդներին յանձնել։

«Այսպէս ահա անցեալ ուսումնական տարին եւ հասած է իր վախճանին։ Իսկ մեր նկարագրած պատմութիւնից հոգաբարձութեանս համար ստեղծված է ահա ինչպիսի դրութիւն.— 1) որ դպրոցը ժողովրդից մոռացվում է և ընկնում նիւթական տագնապի մէջ, 2) որ դպրոցը զուրկ է իր նպատակին և աշակերտների ուսման տենչին ծառայող ուղղութիւնից, 3) որ դասացուցակների, աւանդվող առարկաների կամայականօրէն և յաճախ փոփոխվելը աշակերտների մէջ աւելի բթամտութիւն է առաջացնում, քան զարգացում, 4) որ հարկաւոր է ուսուցչական խմբի մէջ փոփոխութիւն մտցնել, վատերը, բուն գործին օգուտ չը տուողները հեռացնելով և նրանց տեղ լաւերը հրաւիրելով, առանց մտնելու նեղ կուսակցական պարագաների մէջ, որից խուսափելու սկզբունք է դրած հոգաբարձութիւնս, 5) որ հարկաւոր է բարձրագոյն կրթութեամբ և որոշ ցէնզով դպրոցական կեանքին տեղեակ անձը ընտրել տեսուչ, 6) որ կանոնադրութիւնը գոյութիւն չունի և հոգաբարձական ու տեսչական իրաւունքները խախտված են, որը հիմք բռնելով իւրաքանչիւր ողջամիտ անձնաւորութիւն, չէ ցանկանում տեսչական անիրաւունք պաշտօն վարել, և 7) որ աշակերտները իրար դէմ լարված են թշնամական ցոյցերով, քան ընկերական սիրով, որ ատելութեան ոգին առաւել է զօրացել նրանց մէջ, քան ուսումը, և այլն և այլն։

«Այս դրութիւնը, ահա, իբրև մի անտանելի բեռ, ծանրանալով մեր խղճի վրա և կանգնեցնելով մեզ յուսահատութեան չեմքի առաջ՝ ստիպում է մեզ դիմել Ձեր Վեհափառութեան և կրկնել մեր վերջին աղերսանքը, հայցելով խոնարհաբար՝ որ ի սէր դպրոցի նիւթական շահերին, ի սէր հայ զաւակների կրթութեան գործին և առ ի խոյս այն անախորժութիւններից, որոնք կարող են ծագել մեր խնդիրը Ձեր կողմից մերժվելուց, շնորհէք մեզ կանոնադրութեան իրաւունքը՝ մեր յատուկ պատասխանատուութեամբ և Ձեր հաստատութեամբ տեսուչ ընտրել և իրաւունք տալ կարգ ու կանոն վերահաստատել դպրանոցում, ուսուցչական խումբ կազմել այժմեաններից և նորերից և կառավարել դպրոցը անշեղ իր նպատակին հասցնող ծրագրով։ Եւ որքան կարելի է, որքան հնարաւոր է, խնդրում ենք շուտով ծանուցանել մեզ Ձեր բարեհաճ լուծման մասին, որ հնար ունենանք մինչև ուսումնական տարվայ սկիզբը հարկաւոր հոգացողութիւնները կատարել, քանի որ մինչև նոր ուսումնական տարին քիչ ժամանակ է մնացել։»

Հոգաբարձութեան անդամներ՝

Բախշի-բէկ Ասրիբէկեանց, Նիկողայոս Եարամիշեան, Մովսէս Իւզբաշեանց, Մնացական Խունունց

Վեհափառի պատասխանը կը հաղորդենք միւս անգամ։

***

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ

Սեպտեմբերի 2-ին

Ուսումնական տարին սկսվում է և ամեն կողմից ժողովվել են այստեղ բազմաթիւ մանուկներ, յոյս ունենալով Գէորգեան ճեմարանը ընդունվելու։ Երեք տարվայ «կապալառու» տեսուչ պ. Կոստանեան, որ հիւանդութեան պատճառով տարվայ մեծ մասը անց է կացրել Պետերբուրգում և արտասահմանում, վերջապէս վերադարձաւ արտասահմանից ու մտաւ կրկին իր պաշտօնի մէջ։ Չը նայած որ ծխական դպրոցները փակվել են և ցանկացողները շատ դժուարութեամբ են կարողանում աշակերտներ պատրաստել տալ ճեմարանի երրորդ դասարանի համար, այնուամենայնիւ տեսչի կարգադրութեամբ, այս տարի փակվում են երրորդ դասարանից ցած բաժանմունքները, որոնք մինչև այսօր գոյութիւն ունէին և ծառայում էին որպէս պատրաստական՝ հիմնական երրորդ դասարանը մտնելու։ Ճեմարանի «կապալառու» տեսուչը այս տարի մի նոր գիւտ է արել։ Յայտնի է, որ ամեն տարի աշակերտների մի մասն ընդունվում էին ճեմարան Վեհափառի յատուկ հրամանով, որին, ի հարկէ, թէև դէմ էր լինում տեսուչը իր անբաժան ուսուցչական խմբով, սակայն Վեհափառի խաթրը չահելու և իրանց փափուկ պաշտօնից չը զրկվելու համար, համաձայնում էին ընդունել մանուկներին և տեղաւորել բաժանմունքներում։ Այս տարի այդ անհարթութիւնը վերացնելու համար բազմաթիւ աշակերտներ մերժվում են նոյն իսկ քննութեան ենթարկվելու՝ շնորհիւ վանական բժշկի վկայութեան, որը աշակերտներից շատերի մէջ գտնում է, իբրև թէ, վարակիչ հիւանդութիւններ, որոնք կարող են վարակել միւս աշակերտներին... Եւ որպէս զի այս «երևակայած հիւանդները» հնարաւորութիւն չունենան Վեհափառին ներկայանալու, Սուքիաս սրբազանի հրամանով, դուրս են անվում Ղազարապատից և ստիպում են հեռանալ այստեղից... թէև Երևանի բժշկների քննութեամբ և վկայութեամբ հիւանդութեան պատճառով մերժված աշակերտներից մի քանիսները գտնված են միանգամայն առողջ և ընդունակ ուսում առնելու։ Ի՞նչ անուն տանք այդ տեսակ վարմունքին, որ պատճառ է դառնում խեղճ մանուկներին զրկվել ուսումից։

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ. Պօլսից «Новости» լրագրի թղթակիցը գրում է հետևեալը՝ Թիւրքաց նոր «պօլիտիկայի» մասին. «Այստեղ դարձեալ անբաւական են ռուսաց կառավարութիւնից և վերագրում են նրան զանազան ինտրիգներ Փոքր-Ասիայում։ Մինչև իսկ հաւատացնում են, թէ այն ժամանակից, երբ Անատօլիայում նշանաւոր չափով նուազեց անգլիական և ամերիկական միսիօնարների թիւը, ռուսաց կառավարութեան ագենտներն սկսեցին փորձել փոքր ի շատէ որոշ մերձեցում առաջացնել ուղղափառութեան և Փոքր-

---

ղայի տղան ուզում է Զարէին, բայց սա չի առնում. տղան վճռել է փախցնել, իսկ Զարէն խաբար է արել, ասել է, թէ փախցնեն, կամ իրան կը սպանի կամ փախցնողին։

Այս տարօրինակ յայտնութիւնը բոլորի վրա էլ անախորժ տպաւորութիւն գործեց. մի փոքր ժամանակ տիրեց խորին լռութիւն։

—Կուռօներ, ընդհատեց լռութիւնը մի հովիւ, երնէկ նրան, ով կառնի Զարէին, մարդ նրա պէս կնիկ ունենայ, թռուն է, թռո՜ւն։

—Դու էլ թռուն գտար էլի, վրա բերեց երկրորդը, ես իմ փլա-Մարօի մի ոտքը նրա գլխի հետ չեմ փոխի. որ տեսնես էէ, կասես հուրի փէրի լինի. ափսոս անիծածը շատ է նազ անում, շատ է տզտզում։

—Տօ, էտ ո՞րտեղից ես ճանկել, չը լինի թէ Բանոնից է, ասաց հուրը։

—Բա ո՞րտեղից, տնաշէն, էլ ո՞վ չը տարաւ. հիմա մեր էլի մէջ մերոնցից շատ փլա կնիկներ կան, էնպէս սիրուններ, էնպէս սիրուները, ջոկել ենք էէ, գէշերին կոտորեցինք։ Մեր ղըքէները նախանձից տրաքվում են, ամեն օր կռիւ, ղալմաղալ, փլաների հետ ծեծվում են. օյին է, օյին։ Բայց ես իմ կնկան չեմ թողնում Մարօի մաղին դիպչի. շատ սիրուն էէ... ափսոս, շատ է լալիս...

—Ինչո՞ւ է լալիս, հետաքրքրվեց հուրը։

—Երբ գիւղը կրակ տուինք, շարունակեց խօսակիցը. ես մտայ մի տուն. տեսնում եմ մարդ չը կայ, ընկայ բան-ման հաւաքելու, յանկարծ թոնդրից մի երեխայի ձայն եկաւ, մոտիկ անեմ, տեսնեմ՝ էտ իմ Մարօն երեխու հետ կծկվել է թոնրի մէջ՝ դուրս արի, ասացի,—Դուրս կը գամ, ասաց, ամա քո բախտն եմ ընկել, երեխուս խնայիր։ Ես խօսք տուի, նա դուրս եկաւ։ Տեսնում եմ, շատ սիրուն է, երեխան խլեցի, դէն գցեցի, իսկ իր ձեռքից բռնելով քաշ տուի։ Մազեար գալիս է. «երեխէս, երեխէս» գոչում էր անդադար և ձգվում է դէպի երեխան։ Ես սուրս բարձրացրի, ասում եմ՝ թէ չը գաս, կը սպանեմ։—Սպանիր ասում է, բայց առանց երեխուս չեմ գալ։ Հերսն ինձ կտրեց, իրան թողեցի, երեխային հասայ, թրով կէս արի. շան քած, ասացի, դէ առ քեզ երեխայ, պրծա՞ր... դէ գնանք. քաշ տուի, թուլացաւ, ընկաւ. ճարս կտրած շալակեցի տարայ. հիմա լալիս է իր լակոտի համար։

Ինչքան և աղօտ էր կրակի լոյսը, այնուամենայնիւ եթէ հովիւները ուշադրութեամբ նայէին, կարող էին տեսնել, թէ ինչպէս այդ բոլոր պատմութեան ընթացքում նորեկի դէմքը մերթ բորբոքվում էր, կարմրում, մերթ սպրդնում, գունատվում, վերջին դէպքում նա ատամները իրար վրայ էր սղմում, կրճտում, թուքը դժուարութեամբ կուլ տալիս, իսկ աչքերը վառվում էին մի անսովոր կատաղութեան կրակով. կարելի էր կարծել, որ այդ մարդը գերմարդկային ճիգեր էր գործ դնում խեղդելու իր մէջ աւելի և աւելի զօրացող զայրոյթի մի բուռն զգացմունք, որ մօտ էր պոռթկվելու նրա ուռած ու անհանգիստ կրծքից։

—Ախպէր, ես փլաներից բան չեմ տարել, ասաց երկրորդ հովիւը. ոչ կնիկ հասաւ ինձ, ոչ ապրանք, ես ուշ հասայ. բոլոր թալանից ինձ միայն մի դանակի կոթ է բաժին ընկել։ Մի օր քշում եմ ոչխարներս, տեսնեմ շները դաշտում մի հատ մեծ ղիակ են ուտում, անիծածի ոսկորներն այնպէս մեծ էին, այնպէս մեծ, արին էլ տուել էր, ճենճը դուրս եկել, ոսկորները դեղնացրել։ Թամաշի եկաւ, պոկեցի կռան ոսկորը և տեսէք, թէ ինչ փառաւոր դանակի կոթ դուրս եկաւ. և նա ցոյց տուեց իր դանակը՝ դեղին ոսկորէ կոթով։

—Դու բան չես տարել, վրա բերեց երրորդը, բա իմանաս ձեր Մահմուդի արածը. տնաշէնը շատ ագահ է, շատ ագահ։ Թալանի օրն է, ես ու Մահմուդը տուն ենք դառնում. մի քարի տակից մի ձայն եկաւ. Մահմուդը կանգ առաւ. «Կա՜ց, ասում է, այս տեղերը փլայի հոտ է գալիս»։ Ման եկանք, մի ջահէլ կնիկ՝ երեխան գրկին գտանք մի քարի յետևում թաքնված։ Անիծածն էլ լաւ հագնված էր. գիտէք, այդ շներն միշտ այդպէս են, փախչելու ժամանակ ամենալաւ շորերն են հագնում, որ տանեն հետները։ Այս կնիկը մեզ տեսաւ թէ չէ, ընկաւ մեր ձիերի ոտների առաջ, աղաչեց թէ ինձ մի՛ սպանէք։ Չենք սպանիլ, ասացինք, միայն դու խօսք տուր մեզ հետ գալ և կրօնդ փոխել։—Հա՛, կը փոխեմ ասաց, միայն ինձ ու երեխայիս խնայեցէք, մի՛ սպանէք... Դէ առաջ ընկիր գնանք, ասացինք։ Գնացինք։ Ճանապարհին ես Մահմուդին ասում եմ՝ Կուռօ, մենք լաւ կնիկներ տարել ենք, սա էլ էնքան սիրուն չի, ինչներիս է պէտք։ Թողնենք կորչի երթայ, զուր ենք տանում, գլխներիս ցաւ շինում։

—«Չէ, պէտք է տանեմ, ասում է, աւել թէքան աչք չի հանի։

—«Տեսայ ագահութիւն է անում, սուս կացայ։ Մի քիչ էլ գնացինք, յանկարծ Մահմուդը դարձաւ դէպի ինձ.—«Գիտես ինչ կայ, ասաց, ես էլ փոշմանեցի, նայում եմ այդ քածին, դուրըս չի գալիս, սպանենք, անցնենք. ափսոս միայն շորերին է գալիս, կարկոտվեն։—Այդ բանը դու ինձ յանձնիր ասացի, ես սրան այնպէս կը սպանեմ, որ շորերի վրա մի կաթիլ արիւն էլ չի թափվի։ Մենք առաջ գնացինք և հասանք մի առուի։

—«Է՜յ, կնիկ, ձայն տուի ես. կա՛ց, լաւ որ առուի հասանք. դէ շուտ, շորերդ հան, մտիր ջուրը լողացիր, մաքրվիր, որ կրօնդ փոխես, դառնաս մեր կրօնին։ Կնիկն աղաչանք, պաղատանք ընկաւ, թէ ամօթ է, ախր ձեզ մօտ ես ինչպէս շորերս հանեմ, տկլորանամ, թողէք տուն հասնենք, այնտեղ կը լողանամ ձեր ուզածի պէս։ Ես ականջ չարի։ Չէ, իլլա՛հ պէտք է այստեղ լողանաս, ասացի։ Տեսաւ ճար չը կայ, սկսեց շորերը հանել, մենք էլ նայում, թամաշա էինք անում։ Մըտաւ ջուրը լողացաւ, դուրս եկաւ, որ շորերը հագնի, ասացի՝ կնիկ, դեռ շորերդ մի՛ հագնիր, կա՛ց այդպէս, տեսնենք սիրո՞ւն ես։ Նա երեսը մեզ դարձրեց, կանգ առաւ, ամաչելով, կծկվելով. դէ՛ շուռ արի, միւս կողմդ էլ նայենք. նա շուռ եկաւ, մէջքը դէպի մեզ. ես այդ րոպէին հրացանս քաշեցի և հէնց մէջքից տուեցի, վեր ընկաւ երեխայի մօտ և շունչը փչեց։ Մոտեցանք շորերը հաւաքեցինք, իսկ երեխան այդ ժամանակ թաթերով դէպի մօր մարմինը գնաց և ձեռներն արեան մէջ թաթախելով՝ սկսեց զարկել մօր մարմնին, խաղալ, և մէկ մեզ էր նայում, ծիծաղում, մէկ՝ մօրը։ Մենք ձիերս քշեցինք և...

Այս խօսքի վրա հուրը յանկարծ ոտքի կանգնեց և կատաղած որոտաց ահռելի ձայնով.

—Ա՛խ, դուք անաստուած գազաններ, այժմ ո՞վ կազատէ ձեզ Ռաշիդի վրէժխնդրութիւնից... Ասօ, գոչեց նա ահագնաղորդ ձայնով և սարեբում արձագանքը կրկնվեց՝ «օօօ»։ Ռաշիդի անունը, որոտալից ձայնը սարսափով պատեց երեքին էլ և մինչև որ նրանք կը կարողանային փախչելու կամ պաշտպանվելու մասին մտածել, Ռաշիդի հրացանը որոտաց և վերջին պատմութիւնն անողը թրպրտաց իր արեան մէջ, սոսկալի խուխուռ արձակելով։ Նոյն ժամին, խաւարի միջից յայտնվեց Ասօն. այս նոր մարդու երեւալը միանգամայն սրտաճաք արաւ մնացած երկսին, որոնք կարծեցին թէ բազմաթիւ թըշնամիներով են շրջապատված և սկսեցին փախչել, բայց Ասօի գնդակը երկրորդին էլ տապալեց. երրորդը միայն կարողացաւ անհետանալ խաւարի մէջ։

(Կը շարունակվի)

Ասիայի հայ լուսաւորչականների մէջ։ Այդ ռուս ագենտները, որպէս թէ, ամեն կերպ աշխատում են հասկացնել հայերին, թէ նրանք բոլորովին զուր են յոյս դնում Անգլիայի, Միացեալ-Նահանգների, Գերմանիայի և թէ նոյն իսկ Թիւրքիայի վրա և միայն Ռուսաստանն է կարող նրանց հովանաւորել, ի հարկէ, այն դէպքում միայն, եթէ նրանք կը մերժեն բողոքական դօկտորների և միսիօնարների խորհուրդները, որոնք իսկապէս ուրիշ մի բան չեն, եթէ ոչ եւրօպական և ամերիկական ֆինանսիստների ագենտներ։ Այդպիսի զեկուցումներ Բ. Դրան ուղարկեցին Փոքր-Ասիայի գայմագամներից մի քանիսը»։

—

Երկու օր է՝ Թիֆլիսում հիւր է պարսից Շահի երկրորդ որդին՝ Մէլիք-Մանսուր-Միրզա շահզադէն, որի տիտղոսն է Շուաու-Սալթանէ (ճառագայթ թագաւորութիւն)։ Երիտասարդ շահզադէն այժմ 20 տարեկան մի երիտասարդ է։ Ինչպէս յայտնի է, այժմեան Շահը նրան էր ընտրել իբրև թագաժառանգ, ի նկատի ունենալով նրա ձիրքերը և այն եռանդը, որ նա ցոյց էր տալիս մանկութիւնից դէպի եւրօպական ուսումը. այդ նպատակով էլ Մուզաֆֆէրէդդին Շահը ֆրանսիացի և աւստրիացի ուսուցիչների յանձնեց Մանսուր-Միրզայի կրթութիւնը, սակայն բարձրանալով Պարսկաստանի գահը, նոր Շահը ստիպուեց իր անդրանիկ որդուն նշանակել գահաժառանգ՝ միջազգային բարդութիւնների տեղի չը տալու համար,—Թիւրքմէնչայի դաշնագրով գահաժառանգ պէտք է լինի Շահի անդրանիկ որդին, ծնված արքայազն մօրից։ Սովորելով մի քանի գիտութիւններ, գլխաւորապէս ֆիզիկա, քիմիա և բնական գիտութիւններ, վարժվելով պարսկերէնի, արաբերէնի և ֆրանսերէնի մէջ, երիտասարդ շահզադէն բուռն ցանկութիւն յայտնեց գնալ Եւրօպա և հիմնաւոր կրթութիւն ստանալ, սակայն շահը չը յօժարեց և միայն այժմ թոյլ տուեց մի քանի ամսով, առողջութիւնը վերականգնելու համար, մի պտոյտ անել Եւրօպայում։ Նա Գիլանի նահանգի ընդհանուր կառավարիչն է, բայց նահանգը կառավարում է փոխանորդի ձեռքով։ Շնորհիւ այն կրթութեան, որ կարողացել են տալ նրան ֆրանսիացի ուսուցիչները, Մէլիք-Մանսուր-Միրզան ազատ է ֆանատիկոսութեան զգացումներից և համակրանքով է վերաբերվում Պարսկաստանի հպատակ քրիստոնեայ ժողովուրդներին, մանաւանդ հայերին։ Ահա ապացոյց։ Բագուի Թումանեան առևտրական տունը, որ պարսկահպատակ է, ցանկութիւն էր յայտնել, որ Շահի որդին Բագու եկած ժամանակ իջեանի իրանց տանը. շահզադէն սիրով ընդունեց այդ հրաւէրը, և երբ Բագուի մուսուլմանները իրանց վիրաւորված զգալով՝ դժգոհութիւն յայտնեցին, ասելով թէ անյարմար է մուսուլման արքայազնին իջեանել քրիստոնեայ հայի տանը, շահզադէն պատասխան տուեց, որ իր հօր հպատակները—հայ թէ մուսուլման հաւասար են և խտրութիւն դնել նրանց մէջ չէ կարող։ Շահզադէին դիմաւորելու համար Պետերբուրգից Բագու է եկել Պետերբուրգի և Ստօկհօլմի պարսից լիազօր դեսպան Միրզա Րիզա խանը, որ և կընկերանայ նրան մինչև Պետերբուրգ. այդտեղից Շուաու-սալթանէն կը գնայ Բերլին, Վիէննա և Պարիզ։ Շահի ընտրութեամբ և հրամանով Շահզադէին ընկերանում են հետևեալ պաշտօնեաները՝ Ատրպատականի նախկին ընդհանուր նահանգապետ Միրզա Աբդուլ-Րահիմ խան գայմագամը, որ 30 տարի առաջ ընդհանուր հիւպատոս էր Թիֆլիսում և ապա լիազօր դեսպան Պետերբուրգում, իսկ այժմ պալատական մինիստրի պաշտօն է վարում Թեհրանում։ Երկրորդ պաշտօնեան է Շահի թիկնապահ հայազգի Արշակ խան Գորոյեանց, որին յանձնված է Շահզադէի ճանապարհորդութեան ընդհանուր կարգադրութիւնը. երրորդն է բժիշկ Խալիլ խան, որ բժշկութիւնը սովորել է Պարիզում, իսկ քարտուղար է Միրզա Ալակպէր խանը։ Բացի դրանից Շահի որդուն ընկերանում է և Շէմս-ուլ-Մուլք շահզադէն։ Սեպտեմբերի 6-ին, կիրակի, Շահզադայի կողմից գայմագամը այցելութեան գնաց Կովկասի կառավարչապետ իշխան Գօլիցինին, որը, այցելեց իր կողմից Շահզադէին երէկ, սեպտեմբերի 7-ին, ժամը 2-ին. դրանից յետոյ Շահզադէն փոխադարձ այցելութեան գնաց պ. կառավարչապետին։ Վաղը, չորեքշաբթի, ամսիս 9-ին, Շահզադէն իր հետևորդներով, Վլադիկավկազի ճանապարհով, մեկնելու է Պետերբուրգ։

—

Մոսկվայում բացվել է մի ցուցահանդէս հանգուցեալ Ալէքսանդր Երկրորդ կայսրի յիշատակին։ Այդ ցուցահանդէսում ժողովված են այդ թագաւորութեան գործող անձերի և տեղի ունեցած նշանաւոր դէպքերի զանազան պատկերներ։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Ներսիսեան դպրոցի վարչութիւնը այս տարի ընդունել է միայն 70 աշակերտ, տեղ չը լինելու պատճառով։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսում բացվելի պօլիտէխնիկումի հարցը կառավարչական բարձր շրջաններում հանդիպել է անաջողութեան, այնպէս որ այդ հարցը կը յետաձգվի երկար տարիներով։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի հայոց Գայիանեան և Յովնանեան օրիորդաց դպրոցները շուտով կը բացվեն՝ նոր կանոններով։ Կառավարչական դպրոցների դիրեկցիայի կողմից Գայիանեան դպրոցի տեսչուհի է նշանակված օր. Մ. Բեբիևա. Յովնանեան դպրոցի տեսչուհու պաշտօնի համար, ի նկատի ունեն, ինչպէս մեզ հաղորդում են, մի ուսուցչուհի, այն է տիկին Ասլամազօվա-Նահապետովա։

—

Կիրակի, սեպտեմբերի 6-ին, Թիֆլիսի մէջչաների վարչութեան մէջ տեղի ունեցաւ մէջչաների աւագի ընտրութիւնը։ Քուէարկվեցին 5 թեկնածուներ և ձայների բազմութեամբ աւագ ընտրվեց Իսահակ Բուդաղեան (121 ձայնով 49-ի դէմ), որը մի քանի տարի առաջ նոյն պաշտօնը կատարում էր։ Այդ ընտրութիւնն ընդունվեց ծափահարութիւններով։ Կանդիդատ ընտրվեց Ե. Եղիզարով։ Այդ օրը միւս ընտրութիւնները տեղի չունեցան, յետաձգվեցին յաջորդ ժողովին։

—

Ցօգուտ Թիւրքահայերի կարօտեալների մեր խմբագրութեան մէջ ստացվեց՝ մի քանի ամիս առաջ՝ Բալախանիից, Միսակ Հասան-Ջալալեանցի միջոցով, 72 րուբլի, որ նուիրել են՝ Մ. Հասան-Ջալալեանց 20 ր., Թ. Հասան-Ջալալեանց 5 ր., Ռ. Ղահրամանեանց 10 ր., Յ. Սահակեանց 10 ր., Յ. Անանեանց 3 ր., Պ. Մէլիք-Ազամիրեանց 5 ր., Յ. Յարութիւնեանց 5 ր., Հ. Բէգնազարեանց 3 ր., Զ. Տէր-Գրիգորեանց 1 ր., Տիկ. Վ. Եօզարեանց 2 ր., Յ. Եօզարեանց, Պ. Զախարբէգեանց, Դ. Յարութիւնեան, X., Ալ. (գետաչէնցի) մի-մի րուբլի, Ա. Աղաբաբեանց 2 ր., Սարովեցից 1 ր.։ Ընդամենը 72 ր.։ Այդ փողը գործադրեցինք Թիֆլիս ապաստանած կարօտեալների օգտին։

—

Այս օրերս ամարանոցից Թիֆլիս վերադարձաւ բժշկապետ Յ. Գասպարեանց և իր բնակարանում վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը։

—

Ցօգուտ կարօտ հայ ուսանողների ստացանք հետևեալ նուէրները. 1) Թէլաւից, օր. Սօզրօեանի միջոցով հանգանակած, 21 րուբլի, 2) Սախալին կղզուց, Սմբատ Բուդաղեանից 3 րուբլի և Սարգիս Եսայեանից 3 րուբլի, 3) Դուբայից, Մելքոն Սալամբէգեանի միջոցով, 10 րուբլի, որ նուիրել են՝ օր. Ս. Բէհրամեանց՝ 1 ր., օր. Մ. Ջիջիեանց՝ 1 ր., Ս. Շահալիգ-Կամսարական՝ 1 ր., Вл. Годасевичъ 1 ր. 50 կ., ՌՃ 1 ր., Անյայտ 50 կ., Սարգիս Շահիջանեանց՝ 3 ր., տիկին Ա. Գասպարեանց՝ 1 ր.։ Ուրեմն նախկին 610 ր. 90 կ. հետ այժմ ունենք 647 ր. 90 կ.։ Դուրս գալով դրանից փոխադրութեան համար հեռագրների վրա գործ դրած 3 ր. 32 կօպիկ, մնում է 644 ր. 58 կ.։

—

Ռուսաստանի հարաւ-արևմտեան երկաթուղային վարչութիւնը մի քանի կայարաններում հանդէս է դրել շրջակայ կալուածատէրերի հացաբոյսերի նմուշները և համաձայնել է միջնորդի դեր կատարել կալուածատէրերի և գնողների մէջ։ Արդէն եօթ կայարան յարմարեցրած են այդ գործի համար։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են սեպտեմբերի 3-ից. «Այսօր, առաւօտեան ժամի 6-ին, Թեհրանից այստեղ հասաւ «Каспій» նաւով Շահի երկրորդ որդին՝ Մէլիք-Մանսուր Շուաու-Սալթանէն։ Երիտասարդ արքայազնին ուղեկցում էին պալատական մինիստր Միրզա Աբդուլ-Րահիմ, մի քանի բարձրաստիճան պաշտօնեաներ և արքունի բժիշկը։ Արքայազը իջեանեց պարսկահպատակ Եղբ. Թումանեանցների պատուաճաուր կերպով պատրաստած բնակարանում։ Նաւամատոյցում Մէլիք-Մանսուր Շուաու-Սալթանէին դիմաւորեցին Պետերբուրգի պարսից լիազօր դեսպանը, Թիֆլիսի և Բագուի հիւպատոսները, տեղական ադմինիստրացիան և պատուաւոր վաճառականներ։ Երիտասարդ արքայազը վաղը Թիֆլիսի վրայով կուղևորվի Բերլին, ուր գնում է իր առողջութիւնը վերականգնելու համար»։

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻ գաւառի Վերին-Ղարանլուղ գիւղից մեզ գրում են. «Մեր գաւառում գարու հունձը վերջացաւ, շուտով կը վերջանայ և ցորենի հունձը։ Այս տարի հացաբոյսերն առատ են։ Մօտ երկու ամիս անձրև չեկաւ ամբողջ Նոր-Բայազէտի գաւառում, բայց օգոստոսի 3-ի անձրևը շատ օգնութիւն հասցրեց մեզ և առատացրեց հացաբոյսերի բերքը։ Գարու սայլը, որը բաղկանում է 30 կապոցից, տալիս է ամենաքիչը 25—30 լիտր գարի։ Ցորենի սայլը նոյն քանակութիւնն է տալիս։ Այս տարի մեր գիւղացիները գոհ են»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԵՏԷԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

—

Պէտք էր արինահեղութիւն, որպէս զի կրետական դժբախտ հարցը դուրս գար մոռացութեան շրջանից և նորից Եւրօպայի ուշադրութիւնը գրաւէր։ Ինչպէս առաջացան վերջին անկարգութիւնները։ «Times» լրագրի թղթակիցը այսպէս է նկարագրում իրերի դրութիւնը։

Ամենից առաջ նա մատնացոյց է անում այն դրութիւնը, որի մէջ գտնվում էր մուսուլմանների բազմութիւնը, որ փախել էր գիւղերից։ Ահա երկու տարի է, այդ փախստականները ապրում են Կանդիայի նեղ փողոցներում, այն տների մէջ, որ թողել են քրիստոնեաները և փախել։ Բացի դրանից նրանք ապրում էին մզկիթներում, դպրոցներում և թատրոնում։ Լինելով գիւղացի, որ միայն երկրագործութիւն գիտէ, այդ բազմութիւնը կորցրել էր ամեն ինչ. գիւղերը քրիստոնեաների ձեռքով մոխրի կոյտեր էին դարձել, ձիթենի ծառերը մեծ մասամբ հրդեհված էին։ Քաղաքում ապրուստի ոչ մի միջոց չէին գտնում գիւղացիները և փակված կեանք էին վարում իբրև գերիներ։ Շրջակայ քրիստոնեայ գիւղերի կողոպուտը նրանց առանձին օգուտ չէր տալիս։ Եւ ահա 30 հազար մարդիկ, որոնք առանց այդ էլ շատ գրգռված էին իրանց գլխին եկած դժբախտութիւններից, աւելի և աւելի կատաղում էին քրիստոնեաների դէմ։ Պակասը լրացնում էին այն առասպելական լուրերը, որոնք տարածվում էին ամբոխի մէջ. ասում էին թէ ինչ որ պատրաստութիւններ են տեսնվում, ինչ որ մարտանաւեր պիտի գան մահմեդականներին ազատելու համար։ Ամբոխը ամբողջ օրերով սպասում էր ծովափին, թէ երբ կերևայ սուլթանի նաւատորմը։ Իսկ անգլիական իշխանութիւնները, որոնց ձեռքում էր գտնվում Կանդիան, յանցաւոր անտարբերութեամբ էին վերաբերվում դէպի այդ անցքերը։ Նրանք ամեն տեսակ զիջողութիւններ էին անում, որպէս զի մահմեդականների զգացմունքները վիրաւորված չը լինեն։ Եւ այդ պատճառով մահմեդականները համարում էին անգլիական փոքրիկ զօրաբաժինը մի օգնական ոյժ, որ ուղարկված է սուլթանի զօրքերին աջակցելու։ Անգլիական հրամանատարը պահանջեց, որ Կանդիայից հեռացվեն իտալական զինուորները և երբ այդ պահանջը կատարվեց, քաղաքում մնացին ընդամենը 130 անգլիացի զինուոր։ Ահա այդ մի բուռն մարդկանց վրա յարձակվեց մահմեդական ամբոխը, բաղկացած մօտ 50 հազար հոգուց։ Մնացածը յայտնի է։

Անգլիական լրագրի թղթակիցը կարծում է, որ իրերի այժմեան դրութեան վերջ դնել կարելի է միմիայն խիստ միջոցներ ձեռք առնելով և ամենից առաջ հեռացնելով թիւրքաց զօրքերը կղզուց։ Ամենից դժուար և մեծ ծախսեր պահանջող գործն է նորից վերադարձնել քրիստոնեաներին իրանց տեղը և մահմեդականներին տեղաւորելը։ Անգլիական հիւպատոս Բիլիոտտի առաջարկել է գաղթեցնել մահմեդականներին Հռոդոս կղզին կամ Անատօլիայի ափերը։ Բայց սուլթանը կը համաձայնվի այդ միջոցն իրագործել միայն այն ժամանակ, երբ կը համոզվի թէ Կրետէի ինքնավարութիւնն անպատճառ կիրագործվի։

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԸՆԵՎԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—

Եղիսաբէթ թագուհուն ուղեկցող տիկին Ստարա այսպէս է պատմում դժբախտ եղելութիւնը. «Ժընեվ մենք եկանք ուրբաթ օր, կէսօրին։ Կայսրուհին, տեղ հասնելուց յետոյ, զբօսանք կատարեց լճի վրա և այցելեց Ադոլֆ Րօտշիլդի վիլլան։ Շաբաթ օր, կէսօրից յետոյ ժամի $1^1/_2$-ին, մենք դուրս գնացինք հիւրանոցից, որ շոգենաւով վերադառնանք Կօ։ Կայսրուհին, որ միշտ նախամեծար է համարում ջրով ճանապարհորդելը, շատ գեղեցիկ տրամադրութեան մէջ էր գտնվում։ Մենք բոլորովին հանգիստ գնում էինք, երբ ես յանկարծ նկատեցի մի մարդ, որ շտապով գալիս էր դէպի մեզ նաւահանգստի կողմից։ Մօտենալով կայսրուհուն, այդ մարդը ծառի ետևով առաջ անցաւ և կարծես սայթաքելով, ձեռքով շարժում գործեց. ես կարծեցի թէ նա հաւասարակշռութիւն պահպանելու համար այդպէս արաւ։ Այնուհետև նա արագութեամբ փախաւ—և իմ մտքով անգամ չանցաւ թէ նա սարսափելի ոճիր է գործել։ Յանկարծ կայսրուհին երեսը յետ դարձրեց և ուզում էր ցած ընկնել. ես բռնեցի նրան և հարցրի. Ձեր Մեծութիւնը վատ է զգում իրան։ Նա պատասխանեց. «Ոչ գիտեմ»։ Այդ ժամանակ ես վախեցած հարցրի, արդեօք ցաւ չէ զգում նա։ Նա պատասխանեց. «Ձեզ կարող ասել. կրծքիս մէջ ցաւ եմ զգում»։ Թէև այդպէս, մենք շարունակեցինք ճանապարհը և կայսրուհին այնքան ուշը գլխին էր, որ երբ ես առաջարկեցի նրան յենվել իմ թևին, նա պատասխանեց. «Շնորհակալ եմ, հարկաւոր չէ»։ Շոգենաւ հասնելուն պէս կայսրուհին հարցրեց ինձ. «Ես շատ գունատված եմ» և յանկարծ ուշաթափ եղաւ. ես կարծեցի թէ դա ներվային ուշաթափութիւն է։ Կրկնում եմ, իմ մտքով չէր անցնում թէ ոճրագործութիւն է կատարված և ես զէնք չը տեսայ սպանողի ձեռքում. բացի դրանից, կայսրուհու զգեստի վրա արեան ոչ և է հետ չը կար։ Երբ, վերջապէս, աջողվեց ուշքի բերել կայսրուհուն, նա կատարեալ գիտակցութեամբ հարցրեց. «Ի՞նչ պատահեց»։ Դրանք նրա վերջին խօսքերն էին։ Նա նորից ուշաթափվեց և այդ ժամանակ նրա կրծքից, որ ծանր շունչ էր քաշում, դուրս էին թռչում խուպոտ ձայներ։ Նաւապետը իմ խնդիրքով յետ դարձրեց նաւը դէպի ափը և կայսրուհին արդէն անզգայ դրութեան մէջ փոխադրվեց հիւրանոց, ուր և մեռաւ»։ Հիւրանոցի առաջ, հրապարակում, տեղի ունեցաւ սգի թափոր, որին մասնակցում էր Ժընեվի ամբողջ ազգաբնակութիւնը։ Սպանողը, Լուկկէնի, իրան չափազանց ցինիքաբար է պահում և ափսոսանք է յայտնում, որ Շվէյցարիայի օրէնսդրութեան մէջ մահվան պատիժ չը կայ։

Ֆրանց-Յովսէփ կայսրը, յանկարծ ստանալով սարսափելի լուրը, բռնեց իր գլուխը, հեծեծաց և ընկնելով բազկաթոռի վրա, ասաց. «Ոչինչ, ոչինչ չը մնաց ինձ այս աշխարհում»։ Քիչ ուշքի գալով, նա ասաց պալատական արարողապետին, որ ինքը չէ հասկանում, թէ ինչպէս մարդ սիրտ կանէր ձեռք բարձրացնել այդ կնոջ վրա, որ երբէք ոչ ոքի համար չար բան չէ արել և միշտ միայն բարիք էր գործում։ Կայսերական պալատում լուրը այնպիսի ցնցող տպաւորութիւն գործեց, որ պալատական ծառայողներից մէկը խելագարվեց, փողոց վազեց, կանչելով. «Ո՞ւր է կայսրուհուն սպանողը. տուէք սպանողին»։ Գժբախտին տարան հիւանդանոց։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Լոնդոնից հեռագրում են լրագրներին. «Անգլիայում երևան են գալիս ժողովրդական ուժեղ շարժման նշաններ յօգուտ Ռուսաստանի առաջարկութեան։ Բոլոր աղանդների հոգևորականութիւնը մտադիր է եռանդով պաշտպանել այդ առաջարկութիւնը։ Հարց է բարձրացրած, որ ամեն մի եկեղեցում և մատուռում կախվեն ռուսաց շրջաբերականի պատճէնները, նոյնպէս և մի յայտարարութիւն, որ համակրութիւն է յայտնում այդ գաղափարին. ծխականները պիտի ստորագրեն այդ յայտարարութիւնները։ Ծրագրված է նաև մի մեծ ցոյց յօգուտ միջազգային միջնորդ դատարանի»։

—«Temps» լրագրի Լօնդոնի թղթակիցը հեռագրում է. «Ինձ ամենահաստատ կերպով յայտնի է, որ անգլօ-գերմանական համաձայնութիւնն արդէն կատարված իրողութիւն է Աֆրիկայի գործերի վերաբերմամբ։ Անգլիայի և Գերմանիայի յարաբերութիւնները, որոնք մի ժամանակ այնքան լարված էին, այժմ ընդունել են սրտագին բարեկամութեան մի առանձին կերպարանք»։

—Կահիրէից հաղորդում են, որ Օմդուրմանի մօտ եղած պատերազմի դաշտում հաշուել են 10,800 դիակ։ Ենթադրում են, որ վիրաւորվածների թիւը հասնում է 16,000-ի։ Անգլօ-եգիպտական զօրքերը գերի են վերցրել 4000 դէրվիշ։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՀՌՈՄ, 5 սեպտեմբերի։ Կանեվարօ դիմեց պետութիւններին՝ առաջարկելով համերաշխութեամբ առաջադրութիւն անել Բ. Դրան, որպէս զի կարելի լինի խաղաղացնել Կրետէն։

ՀՌՈՄ, 5 սեպտեմբերի։ Ձերբակալված են ընդամենը 350 անարխիստ։ Հետզհետէ աւելի և աւելի անվիճելի է դառնում, որ Լուկկէնի զէնք է եղել մի դաւադրութեան, որ տարածված է ամբողջ Իտալիայում և որը պէտք է երևան գար Միլանում և Հռոմում։

ԿԱՆԷԱ, 5 սեպտեմբերի: Նաւթի օրը եկաւ ֆրանսիական «Բուվէ» զրահանաւը զօրքերով:

ԼՕՆԴՕՆ, 5 սեպտեմբերի: Գեներալ Կիչեներ երեք նաւով, որի վրայ կային 1300 վիրաւոր, ուղևորվեց Յաղօրուն, ուր պատերազմի ծածանվող դրօշակից, ֆրանսիացիներ են գտնվում:

ՇԱՆԽԱՅ, 5 սեպտեմբերի: Խաու-Ջէուում, որ Զանգ-Կինգից 50 մղոն հեռու է, ապստամբութիւն ծագեց: Ամերիկական և ֆրանսիական կրօնական միսիաները յարձակման ենթարկվեցին. վերջինը այրվեց:

ԲԱԹՈՒՄ, 6 սեպտեմբերի: Սեպտեմբերի 4-ին, երեկոյեան Մեծ Իշխան Ալեքսանդր Միխայլօվիչ և Մեծ Իշխանուհի Քսենիա Ալեքսանդրօվնա Բօրժոմից եկան Բաթումը Նորա Մեծութիւնները նստեցին «Տամարա» նաւը, որը առաւօտեան 4 ժամին դուրս եկաւ դէպի Ղրիմ:

ԿԱՆԴԻԱ, 6 սեպտեմբերի: Անգլիացիներին յանձնվեցին անկարգութիւնների 42 գլխավարները:

Անգլիական ծովակալը, յուրերին հայտնելով, առաջարկեց, որ միւս պատերազմական նաւերը և զօրքերը հեռացվեն Կանդիայից և միայն միայն անգլիականները:

ՓԱՐԻԶ, 6 սեպտեմբերի: Մինիստրների խորհուրդը լիազօրութիւն տուեց արդարադատութեան մինիստրին՝ ծովի հրատարակութիւններ մինիստրին Դրէյֆուսի գործի վերաքննութեան կից եղող գործերը: Յուլյուրին և Տիլլէ, որոնք հեռացան մինիստրների խորհրդից նախ քան ժողովի վերջանալը, հրաժարական տուեցին:

ՎԻԷՆՆԱ, 6 սեպտեմբերի: Վիլհելմ կայսրը հասաւ այստեղ, նրան դիմաւորեց կայսրուհին Ֆրանց-Յօզէֆ կայսրը: Առաւօտեան եկան Ռումինիայի թագաւորը, Մեծ Իշխան Ալեքսէյ Ալեքսանդրօվիչ և Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլաեվիչ:

ԼՕՆԴՕՆ, 6 սեպտեմբերի: Հռոմից հեռագրում են «Daily News» լրագրին. «Կանեվարօ դիմեց պետութիւններին մի յայտագրով, որի մէջ առաջարկում է. 1) որ Գերմանիան և Աւստրո-Ունգարիան նորից միանան եւրոպական կօնցերտին՝ Կրետէի վերաբերմամբ, 2) որ պետութիւններն առաջարկեն Բ. Դրան յետ կանչել Կրետէից թիւրքաց զօրքը և թիւրքաց պաշտօնեաներին, և դրա հետ միասին պետութիւնները ապահովացնում են, որ կը պահպանվեն Թիւրքիայի գերիշխանական իրաւունքները, և 3) որ կղզու ինքնավարութիւնը անմիջապէս մտցնվի և նահանգապետը նշանակվի, բայց որ ժամանակաւորապէս պահվի միջազգային զօրքը»:

ԿԱՆԴԻԱ, 6 սեպտեմբերի: Ծովապետ Նօէլ գրաւոր կերպով կրկնեց իր պահանջը՝ թիւրքերից զէնքերը առնելու մասին:

ՓԱՐԻԶ, 6 սեպտեմբերի: Առաջին դիվիզիայի հրամանատար գեներալ Շանուան նշանակվեց զինուորական մինիստր. սենատոր Փօղէն նշանակվեց աշխատանքների մինիստր:

ՎԻԷՆՆԱ, 6 սեպտեմբերի: Վաղ առաւօտից սկսած, ժողովրդի բազմութիւնը լցրել էր փողոցները. սգի զարդարանքները տխուր տեսարան էին ներկայացնում: Ահագին կիրոններ վառվում էին ամեն կողմ: Ժամը 4-ին զանգակները ղօղանջեցին և Հօֆբուրգից շարժվեց տխուր գնացքը. դագաղն ամբողջովին ծածկված էր ծաղիկներով. դիակառքի մօտից գնում էին՝ Ֆրանց-Յօզէֆ կայսրը, օտարազգի հիւրերը, բարձր հոգևորականութիւնը, իշխանութիւնները: Մինիստրները և պատգամաւորների ժողովի նախագահը սպասում էին կապուցինների եկեղեցում: Դագաղը դրվեց եկեղեցու մէջտեղ շինված բարձրութեան վրա: Ժամասացութիւնից յետոյ, դագաղն իջեցրին դամբարան, ուր կատարվեցին վերջին մաղթանքները, որից յետոյ Ֆրանց-Յօզէֆ կայսրը Վիլհելմ կայսրի հետ կառքով վերադարձան Հօֆբուրգ:

ԽԱԲԱՐՕՎՍԿ, 7 սեպտեմբերի: Այստեղ հասաւ պրինց Հենրիխ:

ՎԻԷՆՆԱ, 7 սեպտեմբերի: «Pol. Corr.» լրագրին գրում են. «Տեղեակ շրջաններում ասում են, որ իտալական կառավարութիւնը մտադիր է նախաձեռնութիւն յանձն առնել՝ կազմելու մի կօնֆէրենցիա, որը մշակէր անարխիզմի դէմ կռվելու միջոցները»:

ՓԱՐԻԶ, 7 սեպտեմբերի: Լրագրների մեծ մասն ուրախ է մինիստրների խորհրդի կայացրած վճռի համար և այն միտքն է յայտնում, թէ այս դէպքը պէտք է հանգստացնի հասարակութիւնը, և որ երէկ կայացրած որոշումը առաջին քայլն է դէպի վերաքննութիւնը: Մի քանի խմբեր երէկ հաւաքվեցին զանազան խմբագրութիւնների առաջ, գոչելով՝ «կեցցէ Բրիսսօն, կեցցէ վերաքննութիւն», այլ և՝ «կորչի Բրիսսօն, կորչի վերաքննութիւնը»:

ՎԻԷՆՆԱ, 7 սեպտեմբերի: Կայսրը, ի յիշատակ հանգուցեալ կայսրուհու, հիմնեց չքանչան և մեդալ. դրանով կը վարձատրվեն կանայք և օրիորդներ՝ պաշտօնավարական, կրօնական, մարդասիրական և բարեգործական ասպարէզներում ցոյց տուած ծառայութիւնների համար:

ԿԱՆԴԻԱ, 7 սեպտեմբերի: Ծովապետ Նօէլին յանձնվեցին էլի 11 գերիներ:

ՊԵԿԻՆ, 7 սեպտեմբերի: Երեքշաբթի օրը կայսրը կընդունի մարկիզ Իտօին:

ԿԱՆԷՑԱ, 7 սեպտեմբերի: Հազար կրետացի մահմեդականներ Կանդիայի սահմաններից դուրս ամրութիւններ կառուցեցին, երևի այն պատճառով, որ երկիւղ են կրում պատասխանատուութիւններից՝ անկարգութիւնների համար: Ենթադրում են, որ անգլիացիները կը դիմեն Կրետէի քրիստոնեաների աջակցութեան՝ նրանց դէմ:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Մարդատար № 1 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԳՈՒԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ ցերեկվայ 4 ժամին և 5 րօպէին: Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում առաւօտեան 8 ժամ 26 րօպէին: Դուրս է գնում ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ առաւօտեան 9 ժամ և 10 րօպէին: Բ ա թ ո ւ մ է հասնում երեկոյեան 8 ժամ և 47 րօպէին:

Մարդատար № 3 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԳՈՒԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ՝ գիշերվայ 12 ժամ 20 րօպէին. Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում երեկոյեան 6 ժամ և 33 րօպէին: Դուրս է գնում ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ՝ երեկոյեան 7 ժամ 48 րօպէին. Բ ա թ ո ւ մ է հասնում առաւօտեան 8 ժամ 28 րօպէին:

Մարդատար № 2 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ՝ առաւօտեան 8 ժամ 20 րօպէին: Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում երեկոյեան 8 ժամ 22 րօպէին: ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ է դուրս գալիս՝ երեկոյեան 9 ժամ 5 րօպէին: Բ ա գ ո ւ է հասնում ցերեկվայ 12 ժամ 59 րօպէին:

Մարդատար № 4 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ երեկոյեան 8 ժամ 35 րօպէին: Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում առաւօտեան 9 ժամ 7 րօպէին: ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ է դուրս գալիս առաւօտեան 10 ժամ 57 րօպէին: Բ ա գ ո ւ է հասնում առաւօտեան 5 ժամ 45 րօպէին:

Երգեցողութեան ուսուցիչ

որ երկար տարիներ ծառայել է հայոց եկեղեցիներում որպէս սպասաւոր, ունի պատշաճաւոր վկայական և կարող է երգեցիկ խմբեր պատրաստել եկեղեցիների համար, պաշտօն է որոնում: Պատրաստ է նաև գնալ ուրիշ քաղաքներ, որպէս եկեղեցական սպասաւոր և եկեղեցական երգեցողութեան ուսուցիչ: Պայմանները չափաւոր են: Դիմել՝ Թիֆլիս, Միքայէլեան փողոց, № 60. Թանդոյեան ս. Աստուածածին եկեղեցու լուսարար Արշակ Աւետիսեանին: 1—3

ԻՆՏԵԼԻԳԷՆՏ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ

ընդունվում են ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ աշակերտներ և աշակերտուհիներ ռեպետիցիայով կամ առանց ռեպետիցիայի: Սօլօլակ, Սադօվայա փողոց, № 50, հարցնել Խատիսեանին: 1—3

Թէոդոսիայի համար մի ՈՒՍՈՒՑԻՉ է հարկաւոր. նա մի և նոյն ժամանակ պէտք է վարի եկեղեցական երգերի դասատուի պաշտօն: Ռոճիկ 400 րուբլի և սենեակ: Ցանկացողները հեռագրով թող դիմեն Թ է ո դ ո ս ի ա, հոգաբարձու Կոստանդին Արութօվին: 1—3

Լ Ո Ի Ս Ա Ց

ԳԱԲՕԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Վէպ Թիֆլիսի կեանքից:
ԳԻՆՆ Է 60 Կ.

Վաճառվում է Թիֆլիսում՝ Կենտրոնական և Զ. Գրիգորեանցի Կովկասեան գրավաճառանոցներում: Դիմել ուղղակի այդ գրավաճառանոցներին: 1—10

Մ. ՄՈՒՐՏԱԳ

շարունակում է տալ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԵՐ, իր տանը: Խմբովին աւելի էժան: Երաշխաւորում է արտասանութեան համար, որն ընդունված է անգլիական համալսարաններում: Կարելի է տեսնել ցերեկվայ ժամը 4-ին: Հասցէն՝ Մադաթեան փողոց: 2—5

ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ

է տրվում վարձով՝ բոլորովին վերանորոգված, կահ-կարասիքով և տնային ճաշով: Հասցէն՝ Ելիզավետինսկայա փողոց, № 5, տուն Միլօվի:
6—10 Ֆրանսուհի՝ ՏԻԿԻՆ ԿՈՐԴԻԷ

Քաղաքից շուտով հեռանալու պատճառով

Ջափաւոր գնով կանաչագոյն, խօսող թութակներ են

ծախվում: Նոյն տեղում ցանկանում են գնել Կովկասեան վայրի կենդանիներ, այն է՝ եղջերուներ, վայրի այծեր, քարայծեր, կրիաներ և վայրի ոչխարներ: Հասցէն՝ Միքայէլեան փողոց, № 106, տուն Բարամօվի, բակում:
1—12 ՀՈՒԳՕ ՎԻՆԿԼԵՐ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ և ՊԱՆՍԻՕՆ
Ս. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Տեղափոխվեց Կիրէեվի տուն, Պօլիցէյսկայա փողոց, ԲԱԳՈՒ
Ընդունելութիւնը կը սկսվի սեպտեմբերի 1-ից:
Մանկական պարտէզ ուսումնարանի և պանսիօնի մանրամասն ծրագիրը կարելի է ստանալ օգոստոսի 27-ից: (ո. չ. չ. ե.) 6—10

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

(Թիֆլիս, Նադօրնայա փողոց, № 9)

Ցանկացողները ունենալ իրանց առևտրական գործերի համար ուսման ընթացքը աւարտած աշակերտներ և աշակերտուհիներ, թող բարեհաճեն դիմել կուրսերի հիմնողին, Ս. Մ ա ն ո ւ է լ ե ա ն ց ի ն: Աւարտողները ստացել են մասնագիտական առևտրական կրթութիւն, Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի հաստատված ծրագրի համեմատ, և ունեն օրինաւոր ատեստատներ:
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍՎԵԼՈՒ ԵՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ:
Կուրսերի ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձ ր ի ա պ է ս եղբ. Ծովիանօվների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիները դիմում են՝ ТИФЛИСЪ, учредителю коммерческихъ курсовъ С. П. Мануэльянцу. (ե) 11—12

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ և ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,
Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 16/28 սեպտեմբերի ՍԻՐԿԱՍՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ԳԱՐՐԻԳ: Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ:
Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:
Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝
ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլղարեանին, Կօլիւբակինսկայա հրապարակ: ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիոր Հերշենրօդերին: (ե. հ. չ.) 13—20

Թիֆլիսի Քաղաքային Ուպրավան

Սրանով յայտնում է ի գիտութիւն բոլորի, որ այս տարվայ սեպտեմբերի 28-ին, նրա բնակարանում, ցերեկվայ 1 ժամին, տեղի կունենայ ԱՃՈՒՐԴ՝ կապալով տալու քաղաքային բ ո ւ ժ ա ր ա ն ի
Ա Զ Ա Տ Դ Ե Ղ Ա Տ Ո Ւ Ն Ը
որը գտնվում է Գօլօվինսկիյ պրօսպէկտի վրա, Թամամշեվի տանը և այժմ կապալով վերցրել է պրօվիզոր Կամօցկիյ: Պայմանները կարելի է կարդալ ամեն լի օրերը, Ուպրավայի մէջ:
(ե. հ. չ.) 4—5

Մ. Ս. ՄԱՆԴԻՆԵԱՆՑԻ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Ընդունվում են տղաներ արքունական միջնակարգ ուսումնարաններ մտնելու համար: Ընդունվում են և գիշերօթիկներ: Ուսումնարանը գտնվում է Ս օ լ օ լ ա կ ո ւ մ, Սադօվայեա փողոց, գնդապետ Սահակեանցի տանը, № 54. (ե. հ. չ.) 4—8

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ «Ձեռնարկի առևտրական և գործարանական հ ա շ ո ւ ա պ ա հ ո ւ թ ե ա ն
ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ Է ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է
Երկու սեռի անձանց, 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել:
ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ
Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական ճիւղերի, հանդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերոսինի գործարանական հաշուետուութեան:
Բ) Առևտրական թուաբանութիւն:
Գ) Առևտրական նամակագրութիւն:
Դ) Գեղագրութիւն և ամենավատ ձեռքերի ուղղութիւն:
Պարապմունքները սկսվելու են սեպտեմբերի 15-ից, ճաշից յետոյ և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ:
Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 5 ժամ երեկոյեան, Ս Օ Լ Օ Լ Ա Կ, Սերգիեևսկայա փողոց, տուն Լիսիցեանի, № 20:
Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Խիդդեկելի գրավաճառանոցում և հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում: ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ: Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու: (ե. ո.) 25—30

ԲԱԳՈՒ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ և ՊԱՆՍԻՕՆ
Ա. Գ. ԲԱԲԱԼԵԱՆԻ

Ընդունվում են երեխաներ գիշերօթիկ, կէս-գիշերօթիկ և երթևեկ: Ուսումնարանի և պանսիօնի նպատակն է պատրաստել երեխաներին մ ի ջ ն ա կ ա ր գ դ պ ր ո ց ն ե ր ը մտնելու համար: Հասցէն՝ Բ ա գ ո ւ, Հին-փոստի փողոց, տուն Հաջի-Նէյմաթի:
(ո. ե. հ.) 2—10